

BARRY SMIT

T A H R I R

ROMAN

**UITGEVERIJ ATLAS CONTACT
AMSTERDAM / ANTWERPEN**

In Caïro stormden mannen en jongens op paarden en kamelen het overvolle Tahrir-plein op en hakten met lange stokken in op de menigte demonstranten. In Amsterdam staarde ik naar mijn laptop, gaf een klap op mijn bureau en vervloekte de ruiters, die al snel van de steigerende dieren werden getrokken om te worden afgetuigd. De palm van mijn hand brandde.

Het was 2 februari 2011. Ik was in een paar dagen tijd in de ban geraakt van de opstand tegen dictator Mubarak. Waarom? Ik was nog nooit in Egypte geweest en kende er niemand, dus waarom konden deze protesten mij meer schelen dan rellen in Venezuela of Zimbabwe? Omdat het dichterbij was? Hoe dan ook, mijn ogen kleefden aan de tv en aan de laptop, en al snel had ik via Twitter en Facebook contact met mensen in het hart van de protestbeweging: studenten, advocaten, journalisten. Jonge mensen die vooruit wilden in het leven, maar geen familie of vrienden hadden in de roversbende die de buit al decennia onderling verdeelde.

Tijdens lange dagen en nachten wisselde ik nieuws en

meningen uit met de activisten. Zij vertelden wat er in de zee van mensen op en rond het plein gebeurde, en ik gaf door wat de camera's van Al Jazeera, BBC World en andere zenders lieten zien vanaf hun hoge posities. Al snel schakelden we over naar e-mail; ze waren bang voor de verschillende veiligheidsdiensten. Vooral Facebook zou lek zijn. De belangrijkste berichten van het plein twitterde ik naar mijn volgers, onder wie veel journalisten en redacteuren die mij nog kenden van het Binnenhof, waar ik tot twee jaar terug als persvoorlichter had gewerkt. Nieuwsredacties vroegen of ik hen in contact wilde brengen met activisten die kort en bondig in het Engels konden vertellen waar ze mee bezig waren en wat er gebeurde.

Tessa, mijn vriendin, had soms moeite om mij los te weken van alle beeldschermen. Als ze na een lange dag op het ministerie bij mij kwam slapen, wilde ze niet dat ik pas tegen haar aan kroop als zij er al bijna weer uit moest. Maar zelfs als zij voldaan in slaap was gevallen, volgde ik onder de dekens de kolkende stroom berichten op Facebook en Twitter.

Ik was die winter als campagneadviseur ingehuurd om acties van de Gehandicaptenfederatie op te zetten en te begeleiden. Ik zat drie dagen in de week aan een bureau in een toren aan de rand van Utrecht, met ruim zicht op glas, beton en motregen. Op het dakterras rookte ik 's middags een jointje, met het risico dat ik een lachkick kreeg tijdens een van de lange vergaderingen met vertegenwoordigers van patiëntenorganisaties: een man met babyarmpjes, een

oudere dame met een rietje in haar mond om een spraakcomputer aan te sturen waarmee ze alleen ‘ja’ en ‘nee’ zei, en een jonge, altijd chagrijnige vrouw met een installatie aan een rolstoel die, geloof ik, de taak van een defect orgaan overnam. Maar ook daar had ik vaak een half oog op berichten uit Egypte over de toenemende buitenlandse druk, nieuwe demonstraties in andere steden en gevechten met de politie. Gesteggel over het aantal benodigde gehandicaptoiletten bij een landelijke protestdag ging goeddeels langs mij heen.

Na achttien dagen van steeds heftiger protesten en toenemende chaos vluchtte Mubarak op 11 februari per helikopter naar zijn buitenverblijf in Sharm el-Sheikh. Het leger zei dat het zijn verantwoordelijkheid nam en de kant van het volk koos. Ik stond te juichen in de huiskamer – natte ogen, brok in de keel, alles. Ze hadden het godverdomme gewoon geflikt: de tiran was verdreven, iets wat drie weken eerder volgens de meeste analisten nog uiterst onwaarschijnlijk was. De hele nacht genoot ik van de beelden van auto’s die toeterend door Caïro kropen, kinderen die zwaaiend met vlaggen uit de ramen hingen en mensen die huilend vertelden dat ze eindelijk bevrijd waren. Massa’s dansten op de pleinen en keken er naar grote schermen waarop ze zichzelf zagen dansen. Als beelden van Mubarak werden getoond, gooiden ze woedend schoenen naar het scherm, waarna ze weer in juichen uitbarstten omdat ze in het volgende shot zichzelf woedend schoenen naar het scherm zagen gooien.

Drie weken later belde Frank van Beek, een campagne-specialist die ik vaag kende uit het politieke circuit, en mede-eigenaar van het bureau CampagneMensen. Hij had op Twitter gezien dat ik de situatie in Egypte goed volgde en vroeg of ik de volgende dag een gesprek wilde bijwonen met de liberale studentenleidster Raidah Abdel Fatah, een van de bekendste gezichten van de revolutie. Ze zou op uitnodiging van het ministerie van Buitenlandse Zaken twee dagen in Nederland zijn om alle mogelijke politieke instituten te bezoeken, van Tweede Kamer tot Kiesraad, in de hoop dat ze daar iets aan had bij het opbouwen van een democratie. In die tournee was ook een lunch opgenomen bij Frank op kantoor, zodat ze iets kon horen over verkiezingscampagnes.

Frank en ik stonden voor de deur van zijn pand in de Amsterdamse Westerstraat onder een laffe winterzon te roken en zagen de Egyptische bellend uit de taxi komen. Er kwam een begeleidster achter haar aan, die twee tassen, een jas, een telefoon en een brillenkoker in bedwang

probeerde te houden. Raidah rondde haar gesprek af en stak haar hand omhoog – Frank was, net als ik, bijna twee meter.

‘Dit is Frank van Beek en dit is Vincent Westerik,’ zei de nog altijd jonglerende ambtenaar, en nog voor we bij de drempel waren, werden we door Raidah uitgehoord over onze ervaringen. Ook aan tafel benutte ze elke seconde om ons uit te wringen. Ze liet zich alleen onderbreken door haar telefoon – sorry, erg belangrijk –, waarna ze het toestel tussen hoofddoek en oor stak om haar handen vrij te hebben en aantekeningen te maken. Frank schonk nog een rondje koffie in en friemelde wat aan een van zijn bloemkooloren – het resultaat van twintig jaar rugbyen –, terwijl Raidahs begeleidster en ik vooral op onze mobiel-tjes keken. Raidah hing op en vervolgde het gesprek zonder een seconde stilte te laten vallen.

Na ongeveer een uur kreeg ze te horen dat de volgende afspraak op haar wachtte.

‘Jullie zouden eigenlijk naar Egypte moeten komen om al die onervaren activisten een keer een cursus campagne voeren te geven,’ verzuchtte ze. ‘Alleen de Moslimbroeders hebben al een organisatie. De nieuwe liberale en linkse partijen moeten alles zelf uitvinden.’

‘Daar is waarschijnlijk wel een potje voor,’ zei de ambtenaar. ‘Zolang zo’n cursus maar geen specifieke partijen bevoordeelt.’

Frank en ik zeiden dat we zeker geïnteresseerd waren. Ze beloofde snel te overleggen op het ministerie en met de ambassade in Caïro. We wisselden kaartjes uit, schudden

handen en alweer bellend stapte Raidah de taxi in voor een ontmoeting met burgemeester Van der Laan. Ze waren de straat nog niet uit of mijn telefoon trilde: Raidahs vriendschapsverzoek via Facebook.

Ik zette een dienblad met drie kartonnen bekers koffie op een wankel tafeltje in de vertrekhal van Schiphol. Behalve Frank ging ook zijn collega Daphne Drost mee, voormalig tophockeyster en getrouwd met een bekende actrice, van wie ik de naam steeds vergat. Daphne was politicologe en had eerder campagnetrainingen gegeven in onder meer Servië en Georgië. Ze speelde met haar rode krullen terwijl ze belde met een bevriend Kamerlid dat op weg was naar Myanmar, waar ze zelf eerder een lokaal vredesproject had begeleid. Frank en ik hadden het over Libië, waar Ghadaffi onder druk stond, en over Marokko, waar ook steeds meer mensen de straat op gingen om goedkoper brood en meer vrijheid te eisen.

‘Ze krijgen de geest niet meer terug in de fles, Frank,’ zei ik. ‘De geschiedenis maakt hier een keer een wending ten goede. De val van de Muur, de vrijlating van Mandela, de Arabische Lente: van dit soort momenten moeten we genieten. Weer eens iets ander dan bombardementen en genocides.’

‘Denk je echt dat in al die zandlanden nu democratieën

gaan ontstaan?’ vroeg Frank. ‘Dat ze nu opeens de moderniteit omarmen?’

‘In Tunesië misschien,’ zei Daphne, die net haar telefoongesprek had beëindigd. ‘Verder wordt het volgens mij een zootje. Ze kiezen gewoon weer een sterke man en dan is het snel gedaan met de decadente vrijheden die wij zo leuk vinden.’

Ze schoof iets dichterbij, nam een slok koffie en vloekte. Het was inderdaad aangebrande troep.

‘Het Westen moet erbovenop blijven zitten,’ zei Frank. ‘Duidelijk maken dat hulp en handel alleen komen als ze voor democratie en mensenrechten kiezen.’

‘Jezus, wat naïef,’ zei Daphne. ‘Wij moeten ook gewoon voor onze belangen durven opkomen, en het is maar de vraag of democratie altijd in ons belang is. In sommige landen is een gematigd autoritair regime veel gunstiger voor ons, dus het is helemaal niet gek als je achter de schermen een ontwikkeling in die richting aanmoedigt.’

‘Met zulke manipulatie wordt alles wat je doet verdacht,’ zei ik. ‘Dan wordt de grens tussen hulp en inmenging wel heel erg vaag.’

‘Hulp is inmenging,’ zei ze. ‘Ik bedoel: als hulporganisaties of mensen als wij worden betaald uit belastinggeld, dan is dat toch ook beïnvloeding door een vreemde mogendheid?’

‘Nee nee,’ zei Frank. ‘Dat kun je niet zo hard stellen. Dat is een schemergebied. Maar we moeten naar de gate.’

De nog vrijwel volle bekers koffie bleven achter. We liepen over de lopende band langs een rij Japanners die keu-

rig achter elkaar in het gelid aan de linkerkant stilstonden.

Verderop koppelde mannen in overalls een loopbrug aan een toestel van Egypt Air. We konden meteen aansluiten in de korte rij die zich al had gevormd.

‘Behalve als een genocide dreigt moeten andere landen gewoon uit die hele regio wegblijven,’ zei ik. ‘Kijk naar Irak en Afghanistan, daar hebben ze toch al decennialang vooral ellende van ons?’

Daphne schudde haar hoofd: ‘Dat lag niet aan ons. Ze hebben ons echt niet nodig om hun land naar de klote te helpen met hun sektarische achterlijkheid.’

Ze zocht haar ticket en sms’te al pratend.

‘We moesten daar echt voor onze belangen opkomen,’ zei ze met haar paspoort in haar mond. ‘Afghanistan was een vrijstaat voor terroristen geworden en in Irak moesten we de olievoorziening veiligstellen. Probleem is alleen dat politici daar niet eerlijk over kunnen zijn, want dan hebben ze de moraalridders in hun nek.’

Ik moest er nog eens rustig over nadenken. De cursus die wij gingen geven viel volgens mij buiten deze discussie: wij kozen geen partij en waren door alle stromingen uitgenodigd. Alleen de beruchte salafisten deden niet mee. De partijen van de radicale fundamentalisten hadden de ambassade laten weten dat hun jonge activisten er niet aan toe waren om met zoveel andersdenkenden in contact te komen. Ik was blij dat die relifascisten buiten de deur bleven. De aanwezigheid van Moslimbroeders knaagde ook, maar die waren echt onvermijdelijk, en leken de laatste jaren ook gematigder te worden. Ze zeiden nu een ‘demo-

cratisch islamisme' na te streven. Ze hadden het over het 'Turkse model' en wezen op Erdogan als geestverwant. De andere partijen stonden er ook op dat de Broederschap bij het democratische proces werd betrokken. Uitsluiting zou tot een terugval kunnen leiden, en radicalere krachten de wind onder de vleugels kunnen geven. We moesten bij die cursisten misschien maar iets minder ons best doen, dacht ik.

Boven Duitsland legde ik mijn handen op het uitklaptafeltje voor me en probeerde wat te rusten en naar muziek te luisteren, maar er zaten drie Egyptische kleuters achter me en een ervan trapte zeker een keer per minuut in mijn rug. Ik vroeg de vader, die aan de andere kant van het gangpad zat, of hij zijn zoontje wat kon intomen. Het was een dikke man met een baard en op zijn voorhoofd een eeltplek van het bidden. Hij lachte vriendelijk en knikte, maar deed niets. Na nog een paar trappen in mijn rug herhaalde ik mijn verzoek, maar op iets minder vriendelijke toon. De man keek op, maar negeerde mij verder. Ik klapte het tafeltje in, maakte mijn riem los, stond rustig op en boog me over hem heen.

'Jij hebt een groot probleem als je dat kutkind niet in bedwang houdt.'

Ik pakte een volle beker thee van zijn tafeltje, hield die boven zijn kruis en kantelde hem langzaam, maar bedacht me en zette hem terug. Ik wilde niet meteen na de landing gezeik met de Egyptische politie krijgen, en ook geen slechte indruk maken bij Frank en Daphne, die mij nog

niet echt kenden. Maar het kwam over: de moeder tilde het joch uit de stoel achter mij en nam hem op schoot. De rest van de vlucht was ik te opgefokt om te slapen. Spier-tjes rond mijn ogen bleven maar trillen. Ik opende het bagagevak boven de stoel van de man en liet de punt van een koffer op zijn hoofd vallen. Ook struikelde ik tegen zijn rug, boven aan de vliegtuigtrap, waardoor hij viel en zijn nek brak.

De broeierige Sahara-lucht leek bijna te zwaar om in te ademen. Onder aan de trap wachtte een walmende bus zonder stoelen. In een slecht verlichte hangar kochten we tien minuten later toeristenvisa. Een verveelde douanier scande en stempelde onze paspoorten. In de centrale aankomsthal van Cairo International Airport hield een chauffeur in pak een bordje omhoog: VAN BEEK / DROST / WESTERIK. Hij stelde zich voor als Omar en leidde ons buiten langs tientallen witte taxi's die op toeristen wachtten die voorlopig niet zouden komen. Op een plein tweehonderd meter verderop stond zijn witte busje: een Hyundai F1 Turbo Power, als we de stickers mochten geloven.

De snelweg naar de stad bestond uit een strook van veertig meter breed asfalt die langs een luchtmachtbasis en andere grote militaire complexen voerde. Langzaam verkeer reed links, rechts en in het midden, wie sneller wilde moest er maar omheen rijden. Geen maximumsnelheid, geen markeringen, geen werkende verkeerslichten bij kruispunten – iedereen deed maar wat. Het verkeer reed zes breed op plekken waar we in Nederland vier breed

eigenlijk al wat krap zouden vinden. We slalomden langs kuilen, repen rubber van kapotte vrachtwagenbanden en ander zwerfvuil, en raakten andere auto's op een haar na. Voor elke begaanbare centimeter werd strijd geleverd.

We kwamen vast te staan bij een kruispunt waar Omar linksaf wilde. Naast ons stond een auto die rechtdoor moest. Omar draaide zijn raampje omlaag, klopte op het dak van die andere auto, gebaarde en riep dat hij naar links ging en zette zijn busje voor de koplamp van de buurman.

‘Amateurs,’ zei hij. ‘Overall amateurs.’

De weg stond op pilaren, soms tien en soms twintig meter boven de wijken die we doorkruisten. Links en rechts stonden vlak aan de weg hoge gebouwen waarvan niet te zien was of het flats waren, universiteiten of kantoren, en of ze gebruikt werden of al jaren waren verlaten. Er zouden hier zo'n vijftien miljoen mensen wonen, een niet te bevatten hoeveelheid levens.

We kwamen dichterbij het centrum. Het geluid werd even drukkend als de warmte; er ging geen seconde meer voorbij waarin geen getoeter klonk. We passeerden het Nationale Museum en staken de 6 Oktober-brug over naar Gezira, een eiland in de Nijl van ongeveer vier bij één kilometer, vooral bekend om de diplomatieke wijk Zamalek op de noordelijke helft. Het busje schoof door straatjes met aan twee kanten geparkeerde auto's, bumper aan bumper, langs hoge witte muren van zwaarbewaakte ambassades die in grote, koloniale complexen waren gehuisvest. Voor elke poort stond een wachthuisje, met daarnaast op stoeltjes verveelde politiemensen in witte

uniformen en met machinegeweren bungelend aan de schouder of slapend op schoot.

Omar zette ons af bij de ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden, voor een hoge ijzeren poort met grote witte kralen van aardewerk om de spijlen, beschilderd met Delftsblauwe motieven.

De bewaking liet ons door een scanner lopen en een receptioniste parkeerde ons in een witte spreekkamer onder tulpenvelden van Jan Cremer. Ze liet blikjes cola en jus d'orange brengen en hield de deur open voor twee vrouwen in mantelpakjes, die ze voorstelde als de eerste en tweede secretaris. Ze praatten ons meteen bij over de actuele situatie, een verhaal dat niet afweek van wat ik ook al in de kranten en online had gelezen: elke dag werden nieuwe partijen opgericht en coalities gesmeed, het leger en de politie hielden zich op de vlakte, er heerste optimisme en op straat was het relatief veilig voor Europeanen. We wisselden kaartjes uit en werden op weg naar de uitgang voorgesteld aan Sabine Dekker, onze eerste contactpersoon, een aantrekkelijke blondine van begin twintig, met wie we afspraken om 's avonds te gaan eten.

Omar reed ons van de ambassade naar het hotel, door rustige straten tussen hoge gevels met gesloten luiken en airco's die op Franse balkonnetjes stonden en op de stoepen lekten. Buiten de ambassadewijk, op het noordelijke deel van het eiland, kwam meer leven in beeld. Mannen zaten in de schaduw van hoge bomen op plastic stoeltjes voor kleding- en koffiezaken. Ze rookten, praatten, dron-

ken thee of koffie en keken om zich heen. Een fietser reed met zo'n twintig bijeengebonden jerrycans op de bagagedrager achter de walmende uitlaat van een overvol personenbusje. In een steegje gooide een man in een beige soepjurk handenvol wit poeder over de rug van een ezel.

Bij Hotel Flamenco stonden drie bewakers en een metaaldetectiepoort voor de ingang, maar we konden er zonder gedoe langs lopen. Vier receptionisten in donkerrode uniformen met goudkleurige knopen en stiksels heetten ons welkom. Een van hen vulde vervolgens zes formulieren in; de andere drie keken toe en glimlachten vriendelijk.

Onze kamers bevonden zich op de tiende verdieping, die bereikbaar was met twee kleine, trage liften die maximaal vier mensen tegelijk konden vervoeren. Er stonden al zwetende, zuchtende gasten te wachten, waardoor het een minuut of vijf duurde voor we boven waren. Gelukkig mocht er gerookt worden.

Vanbuiten leek het betonnen gebouw een ministerie in Oost-Duitsland, maar binnen lag rood tapijt op de vloeren, het hang- en sluitwerk was goudkleurig en overal hingen spiegels. De kamers waren in dezelfde stijl ingericht, en bovendien ruim en koel. Tegenover het grote en hoge tweepersoonsbed stond een schrijftafel met een asbak en een doosjes lucifers, en er lag een kabeltje om verbinding met internet te maken. Aan een beugel hing een tv die vooral Arabische zenders vertoonde met mannen die op hoge toon over Israël of voetbal spraken.

Ik schoof de vitrage aan de kant en opende het raam,

stak een sigaret op en keek uit over de Nijl en de oostkant van de stad, waar het verkeer zich toeterend door de straten wrong en de avond inmiddels aan de horizon was verschenen. Aan de waterkant lagen forse schepen aangemeerd met restaurants op het dek en exclusieve nachtclubs. Op de rivier zelf, hier zo'n honderdvijftig meter breed, zag ik amper iets bewegen. Geen binnenvaart, geen cruiseschepen, slechts enkele met lichtsnoeren versierde feestbootjes van nog geen tien meter waarop bruidsparen dansten op krankzinnig slechte jengellhouse.

Op de stoep onder mijn raam zaten jonge mensen aan kleine ronde tafeltjes met thee, koffie en fris. Ze rookten waterpijp en bekeken de voorbijgangers. Een van hen, een oudere man, schopte richting een zwerfkatje dat hem iets te brutaal naderde.

Opgefrist en omgekleed wachtten we in de lobby op Sabine, die ons zou komen ophalen. We rookten en zagen een groep nieuwe gasten binnenkomen: Scandinavische conferentiegangers in te warme kleren en met te zware koffers, die een voor een door het veiligheidspoortje moesten. Volgens een bord naast de lift gingen ze het drie dagen lang hebben over mobiliteit in moderne metropolen in de eenentwintigste eeuw.

Sabine stond op de stoep bij de ingang en zwaaide en wenkte ons. Ze wilde naar een restaurant dat zich op het meest noordelijke puntje van het eiland bevond, en stelde voor om erheen te wandelen.

We liepen langs de hoge oever van de Nijl, waar ook

een roestig schip lag, met volgens een handgeschilderd en kromgetrokken bord het Mahmoud Eye Surgery Center.

We slenterden over vervallen stoepen met ontbrekende tegels, wurmden ons tussen de gedeukte en stoffige Renaults, Hyundais en Speranza's door die zeer kort op elkaar langs de straat stonden, en bekeken de hoge, slecht onderhouden panden aan de overkant van de weg. Op de zuilen die de afslag naar de brug over de Nijl droegen stond revolutionaire graffiti: met sjablonen gespoten portretten van martelaren, slogans in Arabisch schrift, de revolutionaire hashtag #jan25 en een rij tanks met een knoop in de loop. Er daalde een roze gloed over de stad en het getoeter trok zich langzaam naar de buitenwijken terug.

Om bij restaurant Sequoia te komen moesten we een poort door en een trap af naar een lange vlonder langs de oever die leidde naar een platform van dertig bij dertig meter dat deels boven de Nijl hing. Het was overdekt door een hoge witte woestijntent rondom voor driekwart open, zodat de gasten een geweldig uitzicht over de rivier hadden, die voorbij het eiland zo'n vijfhonderd meter breed was. We nestelden ons in met witte doeken beklede banken en stoelen, zo behaaglijk dat ik er nooit meer uit zou opstaan. Het was een graad of achtentwintig, maar de lucht was droog en waaide zachtjes om ons heen.

We bestelden Stella-bier, proostten op een succesvolle training en lieten onze ogen langs het publiek glijden: mannen in hagelwitte hemden met losse knoopjes en vrouwen met een uiterlijk waaraan waarschijnlijk fulltime werd gewerkt. Veel glimmende sieraden en te grote hor-

loges. Volgens Sabine ondernemers, tv-sterren en enkele voetballers van de grootste clubs van het land, Zamalek en Al Ahly. Maar ook diplomaten, medewerkers van ngo's en westerse journalisten. Ze had het nog niet gezegd of oud-diplomate Tineke Peters kwam op ons af om Frank te groeten. Ze was vaste gast in de praatprogramma's als kenner van de Arabische wereld en begeleidde een groepje Deense diplomaten op hun reis door de regio. Frank nodigde de groep uit om aan te schuiven, en even later liep ook een Vlaams Kamerlid met haar vriend het platform op, en zij kende weer een van de Denen, en ook voor hen verlengde de bediening de tafel.

De Denen vertelden over hun bezoek aan Marrakech, Tunis en Tripoli, en de gesprekken met activisten en politici.

'Het gaat vast wel een tijd duren,' zei een grote blonde man. 'Maar we hebben zoveel verstandige, energieke jonge mensen ontmoet. Er is echt een zeer moedige generatie opgestaan, die heel goed begrijpt hoe ze nieuwe media moeten inzetten. Het geeft hoop.'

Tineke Peters knikte instemmend: 'Zolang de Moslimbroeders maar binnen het politieke proces blijven en het leger zo terughoudend blijft als het nu is, gloort er democratie aan de horizon. Dit volk laat zich de mond niet meer snoeren.'

'Dat maar veel landen in de regio het voorbeeld mogen volgen,' proostte iemand met volle mond.